

УДК 324.7

DOI 10.33244/2617-4154.3(7).2021.17-25

O. Punda,*д-р юрид. наук, доцент,
Університет ДФС України
e-mail: oleksandrpunda@gmail.com***ORCID ID 0000-0002-9175-3141;****A. Tokarski,***dr, Wyższa Szkoła Handlowa
w Radomiu (Polska)**e-mail: atokarski@wsh.pl***ORCID ID 0000-0001-9675-260X**

PROBLEM WZAJEMNYCH RELACJI PRAWA UE I KONSTITUCJI KRAJOWYCH

The article is devoted to the relationship between EU law and the constitutions of EU member states, which is extremely relevant for Ukraine's European course. The issues of mutual harmonization of the legal system of the European Union and the legislation of the member states remain out of the attention of domestic researchers. Current law enforcement practice of EU member states and the European Court of Human Rights shows the use of the developed methodology of interpretation, which is based on the method of consensus, ie combining the interpretation of international treaties with the practice of Member States (national legal system), use of broad standards interpretations. An important approach in the interpretative mechanisms of EU law is the concept of European legal consensus. The Constitutional Tribunal of Poland has declared unconstitutional the provisions of the European Convention for the Protection of Human Rights insofar as it recognizes the jurisdiction of the European Court of Human Rights to assess the legality of the election of judges of the Constitutional Tribunal. The decision emphasized that the supremacy of constitutional law over other sources of law directly follows from the Constitution of the Republic of Poland. The Constitutional Tribunal notes that the ECtHR has no grounds for verifying the independence of judges of the Constitutional Tribunal, as its sources are the constitution and the statute, and judicial independence is always assessed on the basis of a specific case pending before a court. Analysis of the consequences of the decision for Poland and the EU is an important task for the near future. At the same time, Ukraine must adopt the necessary strategic documents today, which should clearly outline its vision of its European future and its consent to join the requirements of the European legal consensus.

Keywords: *European Union, ECtHR, European legal consensus, European integration, Constitutional Tribunal of Poland.*

Zmiany geopolityczne, które rozpoczęły się na przełomie XX i XXI wieku, determinują pilność problemu integracji europejskiej i euroatlantyckiej Ukrainy. Współpraca Ukrainy z UE jest ważnym środkiem jej integracji z europejską przestrzenią prawną i gospodarczą. Wraz z wejściem w życie Umowy Stowarzyszeniowej między Ukrainą a Unią Europejską naglący

staje się problem prawnego wsparcia współpracy między Ukrainą a UE oraz pogłębienia stosunków we wszystkich jej dziedzinach na zasadach stowarzyszenia politycznego i integracji gospodarczej.

Najbliższy sąsiad i strategiczny partner Ukrainy, Polska, została członkiem Unii Europejskiej 1 maja 2004 roku. Dziś Ukraina jest dopiero na drodze do uzyskania prawa do członkostwa w UE. Najpierw podpisano Stowarzyszenie, a później dokonano nowelizacji Konstytucji Ukrainy o europejskim wektorze rozwoju Ukrainy [1]. W szczególności do preambuły Konstytucji Ukrainy i niektórych innych norm dołączono postanowienie, że Rada Najwyższa Ukrainy w imieniu narodu ukraińskiego (obywateli Ukrainy wszystkich narodowości), dba o umocnienie na Ukrainie harmonii obywatelskiej i potwierdzenie tożsamości europejskiej narodu ukraińskiego oraz nieodwracalności europejskiego i euroatlantyckiego kursu Ukrainy.

„Umowa o stowarzyszeniu między Ukrainą, z jednej strony, a Unią Europejską, Europejską Wspólnotą Energii Atomowej i ich państwami członkowskimi, z drugiej strony” («Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, of the one part, and Ukraine, of the other part»), powszechnie określane jako «Układ Stowarzyszeniowy między Ukrainą a UE», ratyfikowany we wrześniu 2014 r., potwierdza wspólne europejskie wartości, które stanowią podstawę krajowej i zagranicznej polityki stron: demokracja, rządy prawa, poszanowanie praw człowieka, niezależność, suwerenność, integralność terytorialna i nienaruszalność granic [2]. Dokument ten wyraźnie reguluje stopniowe zbliżenie gospodarcze i polityczne Ukrainy z Unią Europejską, skupia się na wzmacnianiu standardów europejskich, których realizacja pozwala na poprawę przestrzeni politycznej i prawnej państwa, a także na wzrost dobrobytu jego obywateli.

Niestety więcej uwagi poświęca się kwestiom gospodarczym i politycznym. W mniejszym stopniu dotyczy to kwestii prawnych i legislacyjnych.

Kwestie wzajemnej harmonizacji systemu prawnego Unii Europejskiej i ustawodawstwa państw członkowskich pozostają poza zasięgiem zainteresowania badaczy krajowych. Przede wszystkim ważne jest odniesienie do Konstytucji państw. W kontekście oceny problematycznych kwestii w tym zakresie niezwykle istotnym tematem dla Ukrainy jest badanie konsekwencji orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego o niekonstytucyjności niektórych artykułów traktatów Unii Europejskiej w kraju. Zagadnienia hierarchii źródeł prawa są w narodowej doktrynie prawa rozważane także tylko teoretycznie i fragmentarycznie. Sama hierarchia źródeł prawa nie jest zapisana w żadnym akcie ustawodawczym.

Celem artykułu jest ocena problemu wzajemnych relacji prawa UE i konstytucjami krajowymi.

Obecna praktyka ścigania państw członkowskich UE oraz działalność Europejskiego Trybunału Praw Człowieka świadczą o stosowaniu wypracowanej metodologii interpretacji, opartej na międzynarodowej metodzie konsensusu, czyli łączenie interpretacji umów międzynarodowych z praktyką państw członkowskich (krajowy system prawny), stosowanie dość szerokich standardów, analiza interpretacji konstytucyjnych.

Ważnym podejściem w mechanizmach interpretacyjnych prawa unijnego jest koncepcja europejskiego konsensusu prawnego.

Konsensus europejski jest definiowany przede wszystkim na dwóch poziomach. Po pierwsze, można ją zdefiniować na poziomie reguł, co odnosi się do konkretnych działań wdrożeniowych podejmowanych w celu realizacji zasady prawnej w konkretnym systemie. Po drugie, konsensus

może działać na poziomie faktycznych zasad, czyli ogólnych pojęć leżących u podstaw krajowych norm prawnych [3].

Oczywiste jest, że znajomość standardów opracowanych przez UE, zrozumienie procesu i mechanizmów interpretacyjnych wykorzystywanych do ich ustanowienia ma kluczowe znaczenie dla ich prawidłowego stosowania na szczeblu krajowym, zwłaszcza że sądy krajowe odgrywają ważną rolę w procesie interpretacji.

Integracja ze strukturami Unii Europejskiej była przełomowym momentem w najnowszej historii Rzeczypospolitej Polskiej. Obok ustalenia zasad integracji na płaszczyźnie gospodarczej, jedną z najważniejszych i najbardziej kontrowersyjnych kwestii wiążących się z procesem funkcjonowania Polski w strukturach Unii Europejskiej stanowi wzajemna relacja wspólnotowego oraz krajowego porządku prawnego. Przedmiotem szczególnie intensywnej dyskusji w doktrynie prawa konstytucyjnego jest miejsce prawa unijnego w konstytucyjnej hierarchii źródeł prawa powszechnie obowiązującego. Wskutek zmian politycznych zachodzących w Polsce po 2015 r. zagadnienie to stało się obecnie osią gwałtownego sporu pomiędzy Polską, a instytucjami Unii Europejskiej. Spór ten w opinii wielu komentatorów zagraża spójności całej Unii Europejskiej oraz stawia pod znakiem zapytania dalsze członkostwo Polski w jej strukturach.

Dla zrozumienia istoty współistnienia porządków prawnych Polski i Unii Europejskiej w pierwszej kolejności niezbędne jest przeanalizowanie postanowień Konstytucji RP oraz orzecznictwa polskiego Trybunału Konstytucyjnego (dalej: TK) odnoszących się do hierarchii źródeł prawa i przekazywania kompetencji państwowych organizacji międzynarodowej. Na gruncie Konstytucji RP z 1997 r. podstawowe znaczenie dla określenia źródeł prawa powszechnie obowiązującego ma art. 87 ust. 1 i 2. Przepis ten, wraz z innymi postanowieniami Konstytucji (np. art. 234, art. 235), w sposób wyczerpujący określa zamknięty w aspekcie przedmiotowym katalog aktów prawych zawierających normy o charakterze powszechnie obowiązującym. W myśl tego przepisu źródłami powszechnie obowiązującego prawa są Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia, a na obszarze działania organów, które je ustanowiły także akty prawa miejscowej.

Konstytucja RP z 1997 r. wyraźnie określa pozycję prawa międzynarodowego względem aktów rangi ustawowej. Czyni to wprowadzając podział na umowy międzynarodowe ratyfikowane za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie i umowy międzynarodowe, które takiej zgody nie wymagają. Pierwsza z wymienionych kategorii umów na mocy art. 91 ust. 2 Konstytucji ma pierwszeństwo przed ustawą w sytuacji, gdy ustawy tej nie można pogodzić z umową międzynarodową. W sytuacji kolizji, nadrzędną wobec ustawy moc ma także prawo stanowione przez organizację międzynarodową, jeżeli wynika to z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą umowy międzynarodowej konstytuującej tą organizację (art. 91 ust. 3).

Reguła kolizyjna zawarta w art. 91 ust. 3 Konstytucji RP odnosi się do prawa stanowionego autonomicznie przez organizację międzynarodową, do której przystąpienie umożliwia art. 90 Konstytucji RP [4]. Przepis ten stanowi, że Rzeczpospolita Polska może na podstawie umowy międzynarodowej przekazać organizacji międzynarodowej lub organowi międzynarodowemu kompetencje organów państwowych w niektórych sprawach. O szczególnym charakterze takiej umowy międzynarodowej stanowi konieczność uzyskania zgody na jej ratyfikację, uchwalanej przez Sejm wysoką większością kwalifikowaną 2/3 głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów oraz przez Senat większością 2/3 głosów co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów. Wyrażenie zgody na ratyfikację takiej umowy może być również

uchwalone w trybie referendum ogólnokrajowego, gdy Sejm podejmie uchwałę w tym przedmiocie bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów. W orzecznictwie TK wyrażony został pogląd, że tak dalekie obostrzenie procedury ratyfikowania umów określonych w art. 90 Konstytucji stanowi o ich szczególnym charakterze, który przede wszystkim wynika z celu tych umów, jakim jest włączenie Polski w procesy integracyjne.

Przepis art. 90 jest jedną z „nowych” regulacji Konstytucji RP, czyli nie miał on swojego odpowiednika we wcześniejszych polskich ustawach zasadniczych. Mimo, że art. 90 nie wymienia wprost żadnej instytucji międzynarodowej, jego wprowadzenie do Konstytucji ściśle wiązało się z zamiarem umożliwienia Polsce członkostwa w UE [5].

W tym miejscu zauważyć należy jednak, iż treść i zastosowanie w praktyce ustrojowej art. 90 Konstytucji RP z 1997 r. wzbudza poważne wątpliwości. Przepis ten jest krytykowany szczególnie ze względu na jego nieprecyzyjność, przejawiającą się w braku określenia granic dopuszczalnego przekazywania kompetencji „w niektórych sprawach” [6], a także rozumienia samego pojęcia „przekazywania kompetencji” [7]. Niedostatki regulacji Konstytucji RP w tym zakresie spowodowały pojawienie się wątpliwości dotyczących wzajemnej hierarchii postanowień ustawy zasadniczej i ratyfikowanej umowy międzynarodowej, o której mówi art. 90 Konstytucji RP.

W orzecznictwie TK wyrażony został pogląd zakładający, że przekazanie kompetencji w niektórych sprawach, o którym stanowi art. 90, „oznacza zakaz przekazania ogółu kompetencji danego organu, przekazania kompetencji w całości spraw w danej dziedzinie i zakaz przekazania kompetencji co do istoty spraw określających gestie danego organu władzy państwowej; ewentualna zmiana trybu oraz przedmiotu przekazania wymaga przestrzegania rygorów zmiany Konstytucji. [8]”.

W innym wyroku, wydanym w sprawie zgodności z Konstytucją RP traktatu z Lizbony, TK orzekł, iż granicę przekazania kompetencji na mocy art. 90 Konstytucji RP wyznacza pojęcie tożsamości konstytucyjnej. Trybunał zauważając trudności w sformułowaniu wyczerpującego katalogu kompetencji nieprzekazywalnych stwierdził, że całkowitym zakazem przekazywania objęte powinny zostać „postanowienia określające zasady naczelne Konstytucji oraz postanowienia dotyczące praw jednostki wyznaczające tożsamość państwa, w tym w szczególności wymóg zapewnienia ochrony godności człowieka i praw konstytucyjnych, zasadę państwowości, zasadę demokracji, zasadę państwa prawnego, zasadę sprawiedliwości społecznej, zasadę pomocniczości, a także wymóg zapewnienia lepszej realizacji wartości konstytucyjnych i zakaz przekazywania władzy ustrojodawczej oraz kompetencji do kreowania kompetencji”. Niezwykle istotnym jest wyrażone w wyroku trybunalskim zastrzeżenie, że granicę transferu kompetencji wyznacza także aksjologia. Rzeczpospolita i «organizację» lub «organ», któremu przekazano kompetencje, musi bowiem łączyć «wspólny system wartości uniwersalnych, takich jak demokratyczny ustrój, przestrzeganie praw człowieka» [9].

Ponadto TK orzekł, iż niedopuszczalnym jest przeniesienie kompetencji organów konstytucyjnych w zakresie, który podważałby sens istnienia lub funkcjonowania któregoś z organów Rzeczypospolitej. Jednocześnie Trybunał stwierdził, że takie działania pozostawałyby w wyraźnej sprzeczności z art. 8 ust. 1 Konstytucji RP, co wyraźnie przesądza o jej nadrzędności względem umowy międzynarodowej przekazującej kompetencje organów władzy państwowej. Na potwierdzenie tej tezy TK kategorycznie stwierdził, iż reguła kolizyjna określona w art. 91 ust. 2 przyznająca pierwszeństwo umów międzynarodowych ratyfikowanych

na podstawie upoważnienia ustawowego lub zgody wyrażanej w referendum nad ustawami, których postanowień nie da się współstosować, w żadnym wypadku nie znajduje zastosowania do postanowień Konstytucji [10].

Analiza orzecznictwa TK prowadzi więc do wniosku, że Konstytucja RP jest aktem o najwyższej mocy prawnej, także względem prawa unijnego. Wyznacza ona bowiem zakres praw jednostki stanowiący o tożsamości konstytucyjnej państwa, stanowi o sensie istnienia i minimalnym zakresie kompetencji, który jest niezbędny dla funkcjonowania konstytucyjnych organów państwa. Wreszcie ustawa zasadnicza określa system wartości, który musi być uznawany przez organizację międzynarodową, żeby możliwym było w ogóle zastosowanie art. 90 Konstytucji RP. Pogląd o najwyższej mocy prawnej Konstytucji jest powszechnie uznawany w Polskiej doktrynie i jest zgodne także z rozwiązaniami przyjętymi w większości państw UE [11].

Inaczej kwestia wzajemnych relacji krajowych ustaw zasadniczych i prawa unijnego przedstawia się w orzecznictwie europejskich trybunałów. W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości sformułowana została zasada pierwszeństwa prawa unijnego. Dla określenia tej zasady fundamentalne znaczenie miał wyrok w sprawie 6/64 F. *Costa przeciwko ENEL*. Trybunał orzekł w nim, iż prawo stanowione przez ówczesnie obowiązujący Traktat o utworzeniu EWG jest autonomicznym źródłem prawa i wynika z tego, że żadne inne przepisy prawa krajowego nie mogą być wobec niego nadrzędne. Trybunał uznał ponadto, że z właściwości prawa stanowionego przez traktaty wynika jego pierwszeństwo wobec wyrażonej w różnej formie przepisów prawa wewnętrznego, a moc wiążąca prawa wspólnotowego nie może bowiem różnić się w poszczególnych państwach w zależności od ich późniejszego wewnętrznego ustawodawstwa, gdyż zagroziłoby to realizacji celów traktatu [12].

W późniejszym wyroku w sprawie 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft* [13] Trybunał Sprawiedliwości opowiedział się za stosowaniem zasady pierwszeństwa prawa wspólnotowego także w odniesieniu do norm krajowych porządków konstytucyjnych [14].

Omawianie wszystkich etapów kształtowania się zasady pierwszeństwa prawa unijnego znacznie przekracza zakres niniejszego opracowania, dlatego też poprzestać należy na stwierdzeniu, iż obecny etap zapoczątkowany został przez wejście w życie traktatu z Lizbony z 2009 r. Zasada pierwszeństwa została wyrażona w Deklaracji nr 17 dołączonej do aktu końcowej konferencji międzyrządowej. Deklaracja ta nie jest częścią Traktatu i nie ma mocy wiążącej prawnie, jednakże stanowi ona potwierdzenie przez państwa członkowskie dalszego obowiązywania tej zasady. W świetle Deklaracji, prawo unijne ma pierwszeństwo „zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej” [15].

Jak łatwo zauważyć zasada pierwszeństwa prawa unijnego może przyczynić się do zaistnienia kolizji między regulacjami wspólnotowymi, a postanowieniami ustawy zasadniczej, których nadrzędność wynika wprost z postanowień Konstytucji i znajduje oparcie w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego. W sytuacji, gdy zaistnieje nieusuwalna sprzeczność pomiędzy normą Konstytucji, a normami prawa wspólnotowego z zasady nadrzędności Konstytucji – jak zauważa TK – wynika, że niedopuszczalnym jest uznanie nadrzędności normy wspólnotowej. Niedopuszczalnym jest również stwierdzenie utraty mocy obowiązującej przez normę konstytucyjną i zastąpienie jej normą wspólnotową ani ograniczenie zakresu stosowania normy konstytucyjnej do obszaru, który nie został objęty regulacją prawa wspólnotowego. W takiej sytuacji polski ustawodawca może natomiast podjąć decyzję albo o zmianie Konstytucji (art. 235 ust. 1-7 Konstytucji RP), albo o podjęciu starań o zmianę regulacji wspólnotowych.

Ostateczną decyzją – stanowiącą przejaw suwerenności państwa – jest decyzja o wystąpieniu z Unii Europejskiej na zasadach określonych w Konstytucji RP [16].

Realizacja tak radykalnego scenariusza powinna być jednak uznana za działanie o charakterze wyjątkowym. Prawdopodobieństwo pojawienia się nieusuwalnej sprzeczności pomiędzy normami Konstytucji, a normami prawa unijnego jest bowiem ograniczone z uwagi na wspólność założeń i wartości obu porządków normatywnych. TK w jednym ze swoich orzeczeń wprost stwierdza, że „Konstytucja RP oraz prawo wspólnotowe oparte są na tym samym zespole wspólnych wartości wyznaczających naturę demokratycznego państwa prawnego oraz katalog i treść praw podstawowych”. Okoliczność – ta zdaniem TK – znacząco ułatwia współstosowanie oraz obopólnie przyjazną wykładnią prawa krajowego i wspólnotowego. Wykładnia ta powinna być prowadzona również przy uwzględnieniu zasady przychylności Rzeczypospolitej dla integracji europejskiej, której istnienie potwierdził w swoim orzecznictwie TK [17].

Wykładnie prawa krajowego w zgodzie z prawem unijnym – w świetle poglądów doktryny i orzeczeń TK – uzasadnia również przynależność Polski i innych państw członkowskich UE do kręgu kulturowego opartego na wspólnych tradycjach prawnych. Świadomość istnienia wspólnej tradycji i aksjologicznych podstaw zobowiązuje państwa członkowskie UE do przyjaznej prawu unijnemu wykładni regulacji krajowych. Korelatem tego obowiązku jest uwzględnianie wspólnych tradycji konstytucyjnych państw członkowskich UE przez organy unijne, w tym TSUE, w procesie wykładni prawa krajowego [18].

Zasada wykładni przyjaznej prawu unijnemu ma wyraźne zakotwiczenie w Konstytucji RP. Konstytucyjny nakaz przestrzegania prawa międzynarodowego zawiera również nakaz przestrzegania prawa unijnego. Stosowanie tej reguły może być realizacją „potrzeby współpracy ze wszystkimi krajami dla dobra Rodziny Ludzkiej”, która określona została już w preambule do polskiej ustawy zasadniczej. Zasada nadrzędności Konstytucji wyznacza natomiast granicę stosowania zasady przyjaznej wykładni. Wykładnia ta nie może bowiem prowadzić do wniosków sprzecznych z wyraźnym brzmieniem norm konstytucyjnych, kwestionować obowiązującej normy konstytucyjnej.

Problematykę wynikającą z potencjalnych kolizji dostrzega również Trybunał Sprawiedliwości UE, uznając jednocześnie potrzebę podjęcia „konstruktywnego dialogu” z sądami państw członkowskich [19].

Ugruntowana linia orzecznictwa polskiego Trybunału Konstytucyjnego rozstrzygająca o wzajemnej niesprzeczności i tożsamości aksjologicznej systemów prawa unijnego i krajowego została radykalnie zakwestionowana przez orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 października 2021 r. W przywołanym wyroku TK stwierdził bowiem wprost, iż niektóre postanowienia Traktatu o Unii Europejskiej są niezgodne z Konstytucją. Zdumiewającym jest również fakt, że TK nie tylko orzekł o sprzeczności postanowień Traktatu z polską ustawą zasadniczą, ale orzekł także, iż odbywająca się na podstawie prawa unijnego integracja osiągnęła etap, w którym organy Unii Europejskiej działają poza obszarem przyznanym im kompetencji, kwestionują nadrzędność polskiej Konstytucji i uniemożliwiają Polsce funkcjonowanie, jako państwo demokratyczne i suwerenne (!) [20].

Trybunał *de facto* uznając w swoim orzeczeniu, że członkostwo w UE narusza Konstytucję RP i godzi w suwerenność państwa zakwestionował także przywołany już w niniejszym opracowaniu pogląd, iż w sytuacji nierozstrzygalnej kolizji pomiędzy prawem krajowym a wspólnotowym możliwe są tylko: zmiana Konstytucji, zmiana prawa europejskiego albo wystąpienie z UE.

Trybunał zaznaczył również, że jest twierdzenie czysto akademickie, „zapominając”, iż teza ta znajduje również potwierdzenie nie tylko w doktrynie, ale również we wcześniejszym orzecznictwie TK. [21].

Pomijając wątpliwości co do legalności wydania tego wyroku przez polski Trybunał Konstytucyjny [22] należy zauważyć, że orzeczenie to radykalnie zmienia dotychczasowe zasady współistnienia obu porządków prawnych. Podważa ono bowiem nie tylko ukształtowane przez orzecznictwo TK założenie o niesprzeczności aksjologicznej obu porządków, ale także ukształtowane w oparciu o to założenie metody rozwiązywania ewentualnych kolizji ich norm. Stwierdzić należy zatem, że orzeczenie z 7 października 2021 r. jest wyrazem radykalnego odejścia od zasady wykładni przyjaznej prawu unijnemu i stanowi próbę przekreślenia dorobku orzecznictwa i doktryny prawa konstytucyjnego w tym zakresie.

Analiza konsekwencji tej decyzji dla Polski i UE jest ważnym zadaniem w najbliższej przyszłości. Jednocześnie Ukraina musi dziś przyjąć niezbędne dokumenty strategiczne, które powinny jasno nakreślać jej wizję przyszłości europejskiej i zgodę na przystąpienie do wymogów europejskiego konsensusu prawnego.

LISTA REFERENCJI

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР / Верховна Рада України // База «Законодавство України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/961> (дата звернення: 20.09.2021).

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, 27 червня 2014 р. // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75, т. 1. – С. 83. – Ст. 2125.

3. Dzehtsiarou K. European Consensus and the Legitimacy of the European Court of Human Rights / K. Dzehtsiarou // Cambridge University Press. – 2015. – С. 13.

4. Radziejewicz P. Komentarz do art. 91 Konstytucji RP [w:] P. Tuleja (red.) / P. Radziejewicz // Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. – Warszawa, 2019. – S. 299.

5. Szpunar M. Art. 90 Konstytucja RP, [w:] / M. Szpunar, M. Safjan, L. Bosek (red.) // Konstytucja RP. – Tom II. Komentarz. Art. 87–243. – Warszawa, 2016. SIP Legalis.

6. Balicki R. Zagadnienie „rozdziálu europejskiego” w Konstytucji RP- uwagi de lege ferenda, [w:] / R. Balicki, M. Jabłoński, Sylwia Jarosz-Żukowska (red.) // Zasada pierwszeństwa prawa Unii Europejskiej w praktyce działania organów władzy publicznej RP. – Wrocław, 2015. – S. 98.

7. Rozumienie pojęcia „przekazywania kompetencji” budziło wątpliwości już na etapie prac nad Konstytucją z 1997 r. Zob / K. Woźtyczek // Przekazywanie kompetencji państwa organizacjom międzynarodowym. Wybrane zagadnienia prawnokonstytucyjne. – Kraków, 2007. – S. 25.

8. Wyrok TK z dnia 11 maja 2005 r., sygn. akt K 18/04, Lex 520249198.

9. Wyrok TK z dnia 24 listopada 2010 r., K 32/09.

10. Wyrok TK z dnia 11 maja 2005 r., sygn. akt K 18/04, Lex 520249198.

11. Banaszak B. Zasada nadrzędności Konstytucji w polskim porządku prawnym, [w:] / B. Banaszak, M. Jabłoński, Sylwia Jarosz-Żukowska (red.) // Zasada pierwszeństwa prawa Unii Europejskiej w praktyce działania organów władzy publicznej RP. – Wrocław, 2015. – S. 44.

Wyjątkiem jest Republika Irlandii. Konstytucja Irlandii w art. 29.4.6 stanowi o nadrzędności prawa unijnego względem postanowień Konstytucji. Więcej na temat konstytucyjnoprawnych aspektów członkostwa Irlandii w UE zob. J. Kavanagh, *Constitutional Law in Ireland*, Dublin 2018, s. 36–38.

12. Wyrok Trybunału Sprawiedliwości z dnia 15 lipca 1964 r. w sprawie 6/64 F. Costa przeciwko ENEL. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/?uri=CELEX%3A61964CJ0006> (dostęp z dnia 13.11.2021).

13. Wyrok Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości z 17.12.1970 w sprawie 11/70. – URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:61970CJ0011&from=PL> (dostęp z dnia 13.11.2021).

14. Całka E. Zasada pierwszeństwa w sprawie Unii Europejskiej. Wybrane problemy / E. Całka // *Studia Iuridica Lublinsia*. – 2016. – Vol. XXV, 1. – S. 51.

15. Biernat S. Zasada pierwszeństwa prawa unijnego po traktacie z Lizbony / S. Biernat // *Gdańskie Studia Prawnicze*. – 2011. – T. XXV. – S. 54–55.

16. Wyrok z dnia 11 maja 2005 r., sygn. akt K 18/04, Lex 520249198.

17. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 listopada 2011 r. sygn. akt SK 45/09. (Dz.U. 2011 nr 254 poz. 1530).

18. Florczak-Wątor M. Argumenty i rozumowania prawnicze w konstytucyjnym państwie prawa / M. Florczak-Wątor, A. Grabowski // *Komentarz*. – Kraków, 2021. – S. 923–924, 932.

19. Całka E. Zasada pierwszeństwa w sprawie Unii Europejskiej. Wybrane problemy / E. Całka // *Studia Iuridica Lublinsia*. – 2016. – Vol. XXV, 1. – S. 53.

20. Wyrok TK z dnia 12 października 2021 r., sygn. akt K 3/21. (Dz. U. 2021 poz. 1852).

21. Komunikat TK po wyroku z dnia 12 października 2021 r. – URL: <https://trybunal.gov.pl/postepowanie-i-orzeczenia/wyroki/art/11662-ocena-zgodnosci-z-konstytucja-rp-wybranych-przepisow-traktatu-o-unii-europejskiej>, (dostęp z dnia 17.11.2021).

22. Uchwała Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej o wyroku z 7 października 2021 r. – URL: <https://www.adwokatura.pl/z-zycia-nra/prezydium-nra-o-orzeczeniu-tk-z-7-pazdziernika-2021-r-uchwala> (dostęp z dnia 17.11.2021).

О. Пунда, А. Токарський. Проблеми співвідношення права Євросоюзу та конституцій держав-членів

Стаття присвячена питанням співвідношення права Євросоюзу та конституцій держав-членів ЄС, що є виключно актуальним для європейського курсу України. Поза увагою вітчизняних дослідників залишаються питання взаємоузгодження правової системи Європейського Союзу та законодавства країн-членів. Сучасна правозастосовна практика країн-членів ЄС та діяльності Європейського суду з прав людини свідчить про використання напрацьованої методології інтерпретації, в основі якої лежить метод консенсусу, тобто поєднання інтерпретації міжнародних договорів з практикою держав-членів (національною правовою системою), використання досить широких стандартів, аналіз конституційних інтерпретацій. Важливим підходом в інтерпретаційних механізмах права ЄС є концепція європейського правового консенсусу. Конституційний трибунал Польщі визнав неконституційним положення Європейської конвенції про захист прав людини в частині, в якій визнається компетенція Європейського суду з прав людини до оцінки законності вибору суддів Конституційного трибуналу. У рішенні було наголошено, що верховенство конституційного права над іншими джерелами права прямо впливає

з Конституції Республіки Польща. Конституційний трибунал зазначає, що ЄСПЛ не має підстав для перевірки незалежності суддів Конституційного трибуналу, оскільки її джерелами є конституція та статут, а суддівська незалежність завжди оцінюється на підставі конкретної справи, яка перебуває на розгляді в суді. Аналіз наслідків прийнятого рішення для самої Польщі та ЄС є важливим завданням найближчого майбутнього. Водночас Україна вже сьогодні має прийняти необхідні стратегічні документи, що мають чітко окреслювати її бачення свого європейського майбутнього та згоди на приєднання до вимог європейського правового консенсусу.

Ключові слова: *Європейський Союз, ЄСПЛ, європейський правовий консенсус, євроінтеграція, Конституційний трибунал Польщі.*

Стаття надійшла до редколегії 19 листопада 2021 року